Fimlab

LAUSUNTO

25.9.2025

Asia: HE 86/2025 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta

Tiivistelmä

- Järjestämislakiin ehdotetut lisäykset ovat perusteltuja. Niiden lähtökohtaisena ajatuksena ja tavoitteena on, että poikkeusoloihin on varauduttava suunnitelmallisesti ja etukäteen normaaliolojen vallitessa. Koska valmiuslain kynnys poikkeusolojen toteamiselle on korkea, poikkeusolojen toteamista ei ole tarkoituksenmukaista käyttää kynnysehtona vakavissa häiriötilanteissa välttämättömien järjestelyjen käynnistämiselle terveydenhuollossa.
- Valtaosa hyvinvointialueista (18) on järjestänyt vastuullaan olevat, terveydenhuollon toiminnalle kriittiset laboratoriopalvelut yhteistoiminnassa toisten hyvinvointialueiden kanssa. Vain kolme (3) hyvinvointialuetta ylläpitää edelleen omaa laboratoriotoimintaa.
- Kiinnitämme huomiota siihen, että hyvinvointialueista muodollisesti erilliset ja päätöksenteon kannalta itsenäiset laboratorio-organisaatiot kuten Fimlab ovat hankintalain mukaan ns. sidosyksiköitä, joiden toteuttaman hyvinvointialueiden yhteistyön mahdollisuuksia rajoittaa olennaisesti hankintalain 15 §:n ulosmyyntiraja (enintään 500,000 euroa). Parhaillaan valmistelussa olevassa esityksessä hankintalain muuttamiseksi (VN/4099/2024) on ehdotettu sidosyksikköasemalle ulosmyyntirajan lisäksi uutta 10 %:n minimiomistusvaatimusta.
- Sovellettuina hyvinvointialueiden järjestämisvastuulla oleviin lääketieteellisiin tukipalveluihin hankintalakiin ehdotetut uudet muutokset yhdessä sidosyksiköitä koskevan ulosmyyntirajan kanssa aiheuttavat ristiriidan kyseisten palveluiden järjestämistä säätelevien järjestämislain ja terveydenhuoltolain hyvinvointialueiden yhteistyötä koskevien velvoitteiden sekä valmiuslain kanssa. Vaikeuttaessaan julkisen terveydenhuollon sisäistä yhteistyötä ja varautumista kriittisten tukipalveluiden tuotannossa ne aiheuttavat ristiriidan myös tämän hallituksen esityksen kanssa.

I. JULKISOMISTEISTEN LABORATORIOIDEN YHTEISTYÖ POIKKEUSOLOISSA

Tuoreita esimerkkejä terveydenhuoltojärjestelmää koskettaneista uhkista ja poikkeusoloista ovat koronapandemia keväällä 2020 ja WHO:n julistama globaali hätätila apinarokon leviämisen johdosta vuonna 2022.

Erityisesti tarttuvien tautien torjunta perustuu ensi vaiheessa laboratorioiden kyvykkyyteen ja kapasiteettiin tunnistaa tunnettuja ja uusia tartunnanaiheuttajia. Koska väestön

terveysturvallisuus riippuu maassa olevasta testauskapasiteetista, julkisen sektorin laboratoriot tekevät terveysuhkien torjuntaan liittyen yhteistyötä tukeutuen toistensa erityisosaamiseen ja kapasiteettiin. Varautuminen terveysuhkiin perustuu normaaliolojen vallitessa ylläpidettävään yhteistyöhön, jonka lainsäädännön tulee jatkossakin mahdollistaa.

Turvallisuusympäristön heikentymistä läheisesti muistuttava esimerkki vakavasta häiriötilanteesta oli Turun yliopistollisen keskussairaalan (”TYKS”) A-sairaalassa syyskuussa 2011 syttynyt tulipalo. Tulipalossa kärsi pahiten TYKS:n laboratorio, jonka toiminnan uudelleen käynnistäminen kesti kuukausia. Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri hankki ja sai tarvitsemiaan korvaavia laboratoriopalveluita muista julkisen sektorin laboratorioista, ml. Fimlabista.

Lievemmät normaaliolojen häiriötilanteet, joissa julkisen sektorin laboratoriot tukeutuvat tilapäisesti toisiinsa mm. tarvikkeiden saatavuusongelmien tai laiterikkojen vuoksi, ovat verrattain tavanomaisia.

II. TAUSTA

Hallituksen esitys on johdonmukainen lisäys eduskunnalle joulukuussa 2024 annetulle esitykselle (HE 210/2024 vp), jolla on pyritty vahvistamaan erityisesti yhteistyöalueiden varautumista häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Tuolloin esitetyn ja sittemmin säädetyn järjestämislain 50 §:n mukaan yhteistyöalueilla tulisi sopia mm. järjestelyistä, joilla hyvinvointialueet tukevat toisiaan normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa, kun on tarpeellista käyttää ja yhteensovittaa useiden hyvinvointi- tai yhteistyöalueiden voimavaroja.

Hallituksen esityksessä todetaan (s. 8), että sosiaali- ja terveydenhuolto on riippuvainen toimivasta infrastruktuurista, tukipalveluista, diagnostiikasta, digitaalisista tietovarannoista ja -järjestelmistä, koulutetusta henkilöstöstä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon materiaaleista, laitteista ja lääkkeistä.

Fimlab Laboratoriot Oy on hyvinvointialueiden täysin omistama diagnostisten palveluiden tuottaja. Sen ympärivuorokautisesti tuottamat laboratoriopalvelut ovat kriittisen tärkeitä yhtiön pääomistajina olevien viiden hyvinvointialueen toiminnalle ja siten lähes 1,5 miljoonan suomalaisen terveydenhuollolle.

III. JULKISOMISTEISTEN LABORATORIOIDEN YHTEISTYÖN RAJOITTEET

Valtaosa hyvinvointialueista (18) on järjestänyt vastuullaan olevat terveydenhuollon toiminnalle kriittiset laboratoriopalvelut yhteistoiminnassa toisten hyvinvointialueiden kanssa. Sovellettuina yhteistoiminnan muotoina ovat palveluiden hankinta toiselta hyvinvointialueelta (HUS), yhteisesti omistettu osakeyhtiö (Fimlab) ja hyvinvointiyhtymä (Islab ja Nordlab). Vain kolme (3) hyvinvointialuetta ylläpitää edelleen omaa laboratoriotoimintaa. Yksikään hyvinvointialue taikka hyvinvointialueiden yhteistyötä toteuttamaan perustettu laboratorio-organisaatio ei ole palvelujen tuotannon suhteen omavarainen, vaan ne täydentävät omaa tuotantoaan alihankinnoilla toisiltaan tai ulkomaisista laboratorioista.

Osakeyhtiönä toimiva Fimlab samoin kuin hyvinvointiyhtyminä toimivat Islab ja Nordlab ovat omistajinaan olevista hyvinvointialueista muodollisesti erillisiä ja päätöksenteon kannalta itsenäisiä hankintayksiköitä. Ne ylläpitävät ja toteuttavat omistajinaan olevien hyvinvointialueiden vastuulla olevaa valmiutta ja varautumista sopimusperusteisesti.

Omistajina olevista hyvinvointialueista muodollisesti erilliset ja päätöksenteon kannalta itsenäiset laboratorio-organisaatiot ovat hankintalain mukaan lähtökohtaisesti ns. sidosyksiköitä, mikäli ne täyttävät muut hankintalain 15 §:n edellytykset, esimerkiksi toimivat hankintayksiköiden määräysvallassa ja niiden edun mukaisesti, ja harjoittavat enintään 5 %:n tai 500,000 euron osuuden liiketoiminnastaan muiden tahojen kanssa kuin niiden hyvinvointialueiden, joiden määräysvallassa ne ovat. Parhaillaan valmistelussa olevassa esityksessä hankintalain muuttamiseksi (VN/4099/2024) on ehdotettu sidosyksikköasemalle em. vaatimusten lisäksi uutta 10 %:n minimiomistusvaatimusta. Lisäksi on esitetty vallitsevasta oikeuskäytännöstä poikkeava tulkinta koskien sidosyksikköjen palveluhankintoja sisaryhtiöiltään sekä käänteisinä sidosyksikköhankintoina omistajiltaan.

Olemme antaneet hankintalain muutosehdotuksista lausunnon työ- ja elinkeinoministeriölle. Kiinnitämme lausunnossamme huomiota mm. siihen, että lääketieteellisiin tukipalveluihin sovellettuina hankintalakiin ehdotetut muutokset estävät tehokkaasti hyvinvointialueiden yhteistoimintaa varten nimenomaisesti perustettujen erillisten laboratorio-organisaatioiden välisen yhteistyön, samoin kuin niiden yhteistyön itsenäistä laboratoriotoimintaa ylläpitävien hyvinvointialueiden kanssa.

Sidosyksiköitä koskevan 10 %:n minimiomistusvaatimuksen toteutuessa esimerkiksi Fimlab ei voisi jatkossakaan - 500,000 euron ulosmyyntirajan takia - ilman poikkeusolojen toteamista tarjota palveluitaan muille kuin yhtiöstä yli 10 % omistaville julkisen terveydenhuollon toimijoille. Hankintalakiin esitettyjen uusien muutosten ja ulosmyyntirajan seurauksena julkisen sektorin sisäinen laboratorioyhteistyö normaalioloissa käytännössä estyisi. Lakiesityksen 53 b §:n mukaisesti tarvittaisiin kuitenkin laajaa yhteistyötä kansallisella tasolla.

Kuten lakiesityksen perusteluissa todetaan, poikkeusoloihin siirtymisen hetkellä on myöhäistä alkaa suunnitella useiden hyvinvointi- tai yhteistyöalueiden voimavarojen yhteensovittamista. Asianmukainen varautuminen edellyttää normaalioloissa toteutettavaa suunnittelua, hankintoja, resursointia sekä jatkuvaa valmiuden ja kapasiteetin ylläpitämistä.

Olemme näkemyksenämme lausuneet, että hankintalakiin ehdotetut muutokset yhdessä lain 15 §:n ulosmyyntirajojen kanssa ovat lääketieteellisiin tukipalveluihin sovellettuina suoranaisessa ristiriidassa kyseisten palveluiden järjestämistä säätelevien järjestämislain ja terveydenhuoltolain hyvinvointialueille asettamien yhteistyötä koskevien velvoitteiden sekä valmiuslain kanssa. Ne ovat ristiriidassa myös tämän hallituksen esityksen kanssa. Näkemyksemme mukaan lääketieteelliset tukipalvelut tulisi yleisen edun, potilasturvallisuuden ja huoltovarmuuden vuoksi rajata hankintalakiin mahdollisesti toteutettavien muutosten taikka lain 15 §:n euromääräisen ulosmyyntirajan ulkopuolelle.

Fimlab Laboratoriot Oy

Ari Miettinen, toimitusjohtaja, lääkintöneuvos

p. 050 587 6855, ari.miettinen@fimlab.fi